

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження **ОДИНЦОВОЇ Галини Юріївни**

“Роль установки у формуванні креативного мислення юриста”,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
(спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології)

Професія юриста, як і більшість інших професій, передбачає змістовну варіативність у виконанні посадових обов'язків, що, в свою чергу, пов'язано з унікальністю життєвої ситуації і необхідністю надати їй правильну правову оцінку. Вміння юриста зважити на нюанси кожного окремого професійного випадку, визначити ступінь правомірності дій усіх суб'єктів юридичної ситуації, а також відповідальна готовність відхилитися від формалізованого алгоритму процесуально-правових дій є показниками професіоналізму юристів, їхньої здатності долати стереотипність мислення у нестандартних професійних ситуаціях.

Актуальність науково-психологічних досліджень оригінальності та гнучкості мислення працівників визначається повсякчасною необхідністю оцінювати рівень їхньої професійної компетентності. Значний дослідницький інтерес становлять спроби науковців визначати шляхи формування продуктивної креативності спеціалістів різноманітних галузей, що власне зумовлює *актуальність* дисертаційного дослідження Одинцової Галини Юріївни. Особливу наукову цікавість становить намагання здобувачки дослідити у взаємодії такі протилежні психологічні феномени як установка та креативність мислення, поготів у середовищі юристів, професійно націлених на протилежні завдання: скрупульозно дотриматися законодавчих положень і віднайти можливість уникнути правової відповідальності чи в межах законодавчого поля перекласти її на іншу особу.

На загал Г.Ю. Одинцовій вдалося повно і цілісно представити роль установки у креативному мисленні юристів, що може мати практичну

значимість при побудові сучасних програм розвитку креативності мислення. Цій меті сприяє чітке й адекватне визначення об'єкту та предмету дослідження, постановка відповідних завдань. Узгодженість методологічних положень відображає наукову зрілість здобувачки, а система завдань розкриває специфіку та напрямок психологічного дослідження. Формулювання наукової новизни показує, що Галина Юрїївна зважено оцінює свої дослідницькі можливості; разом із тим, бачить перспективи свого дослідження, місце його результатів у системі раніше напрацьованих положень. Застосовані методи дослідження релевантні поставленій меті та завданням.

Знайомство з дисертацією Г.Ю. Одинцової дає підстави вважати його цілком завершеним дослідженням й водночас перспективним для подальшої розробки проблеми. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел із достатньо великою кількістю літератури іноземними мовами.

У *першому розділі* дисертації «Психологічна установка у структурі креативного мислення юриста» розглядаються основні підходи до вивчення пізнавальної діяльності юриста загалом і структурно-функціональне місце креативності в ній зокрема.

Здобувачкою розгорнуто здійснено психологічний аналіз феномену діяльності, її структурних компонентів; показана специфіка юридичної діяльності у системі «людина-людина», її заломлення крізь систему «людина-право» (правові обмеження та можливості, владна мотивація тощо). На загал аналізом охоплено основні положення, сформульовані провідними фахівцями, показано їх вагомий внесок у розробку проблеми особистості у контексті діяльнісного підходу, загальної характеристики юридичної діяльності та висвітлення окремих напрямів практичної діяльності юристів.

Здобувачкою здійснено ґрунтовний аналіз позицій зарубіжних та вітчизняних вчених щодо змісту психологічної установки у формуванні креативного мислення юристів. Зроблено історико-психологічний аналіз

проблеми установки, розкрита суть конкретних теорій, показані їхні прогресивні положення та обмеження, а також наголошується на їхніх концептуальних зв'язках. Що важливо, здобувачкою здійснено аналіз окремих невірних трактувань феномену установки, а також представлено зв'язки установки з іншими психологічними феноменами.

У *другому розділі* дисертації «Експериментальне дослідження особливостей установки у формуванні креативного мислення юристів» Галина Юріївна представила методологію дослідження установки, що, за її задумом, повинна детермінувати професійну креативність юристів. Галиною Юріївною повно і цілісно описано методи дослідження творчості, установки та особистісних якостей майбутніх юристів, детально охарактеризовано процедуру формування вибірки та організацію емпіричного етапу дослідження. Окремо описана батарея методів діагностики показує, що Г.Ю. Одинцова глибоко ознайомена з їхніми можливостями та обмеженнями і дозволяє сподіватися, що емпіричне дослідження було проведено методологічно грамотно, а висновки зроблено коректно.

Представлені результати емпіричного дослідження свідчать про високий рівень діагностичних вмінь дисертантки, характеризують її виваженість при узагальненні великого масиву тестових показників. Зокрема, слід відзначити спробу показати взаємозв'язок між результатами окремих методів дослідження, визначити їх можливий вплив на формування професіоналізму юристів, а також пошуку творчого потенціалу їх професійного розвитку. Галина Юріївна добре орієнтується у тому, які психологічні якості сприяють професійному становленню юристів, однак разом із тим відмічає природні перепони у розвитку креативності мислення.

У *третьому розділі* «Формування креативного потенціалу в сучасних умовах» здобувачка розкрила організаційні засади розвитку креативного потенціалу юристів у системі професійної освіти. Зокрема, аналізує відмінні підходи до креативного розвитку, аналізує методологічні засади формування готовності до певного виду діяльності. Окремо вивчає питання комплектації

тренінгових навчальних груп. Галиною Юрїівною піднімається важливе питання відсутності професійно зорієнтованого навчання майбутніх юристів, їхньої обмеженості лише оглядовими спецкурсами з питань юридичної психології і відсутності цілеспрямованого формування професійно важливих якостей. Дисертантка навіть вбачає у цьому одну з вагомих причин відсутності творчого потенціалу майбутніх юристів.

Окреме місце здобувачка відвела опису навчально-розвивального тренінгу, спрямованого на формування креативного потенціалу у підготовці юристів. Г.Ю. Одинцовою чітко визначено методологічні засади тренінгової роботи, її основні принципи, очікувані результати. На загал доведена ефективність розробленої авторської програми навчально-розвивального комплексу “Тренінг формування креативного потенціалу юриста”. Сама програма заслуговує на увагу, оскільки показує, що існує можливість урізноманітнити і зробити більш ефективним навчання майбутніх юристів, яке, вочевидь, як і будь-яка інша академічна освіта, потребує переорієнтації на формування професійно важливих якостей, серед яких креативність займає особливе місце.

Висновки, які робить дисертантка, сформульовані чітко, синтезують основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань і досягнення мети. Г.Ю. Одинцовою доведено можливість здійснювати розвиток творчого потенціалу юристів. Зокрема, це здійснено в межах розробленого здобувачкою навчально-розвивального тренінгу.

Загальна позитивна оцінка дисертаційного дослідження не позбавлена окремих **недоліків**, які, втім, не зменшують її високого рівня.

1. Теоретичний аналіз ролі установки у креативному мисленні часто-густо підміняється описом окремих теорій і концепцій креативності та обдарованості. Вочевидь, здобувачці забракло сміливості вступати у заочну дискусію з окремими дослідниками, наприклад, із С.С. Гольдентрихтом щодо положення про однозначно прогресивний характер творчості, що, звісно, є сумнівним положенням. Нагромадження різноманітних класифікацій та

положень, без сумніву, дозволяє сформулювати уявлення про глибину наукової проблеми, однак нівелює авторську позицію, яка повинна бути принциповою і чітко означеною. Разом із тим вважаємо недоцільним вже в першому параграфі теоретичного аналізу демонструвати результати власного емпіричного дослідження (на основі експертних оцінок рейтингування структурних компонентів діяльності юриста). В цьому випадку авторська позиція ґрунтується лише на окремих емпіричних даних безвідносно до системи власних теоретичних узагальнень.

2. В останньому параграфі теоретичного аналізу Галина Юрїївна спробувала показати роль установки у формуванні креативного мислення, а саме їх тісний зв'язок, що виявляється у готовності до креативного вирішення професійних завдань. Проте, на нашу думку, невисвітленим залишилось очевидне питання їхньої протилежної спрямованості, адже установка по суті являє стереотип сприймання, готовність діяти за певним алгоритмом, а креативність, навпаки, виявляється у здатності долати суб'єктивну стереотипність. Поготів у дисертації здобувачка зауважує на тому, що і установка і креативність значною мірою має напівусвідомлений характер. Іншими словами, постає питання: чи повною мірою розкрито взаємодію напівусвідомлених, але змістовно протилежних феноменів установки і креативності?

3. Оскільки тема дисертаційного дослідження зорієнтована на вивчення креативного мислення, то варто було підібрати методи вивчення саме мислення як автономного психологічного феномену. Натомість здобувачка обмежилась вивченням мислення лише у факторі В багатофакторного опитувальника Р. Кеттелла, що, безумовно, є недостатнім для оцінки мислення майбутніх юристів, оскільки слабо розкриває змістовні та формальні особливості їхнього мислительної діяльності.

Вказані недоліки не знижують наукового рівня дисертації.

На підставі аналізу роботи можна стверджувати, що дисертація Г.Ю. Одинцової є самостійним науковим дослідженням, виконаним на

достатньо високому теоретико-методологічному рівні, характеризується науковою новизною і практичним значенням, логічним викладенням матеріалу. Представлено практичні шляхи розвитку творчого потенціалу юристів. Дисертація та автореферат повністю розкривають зміст роботи, відповідають вимогам МОН України. Опубліковані праці здобувачки відображають основні положення дисертації. Це дає підстави для висновку про те, що Галина Юріївна Одинцова заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент

доцент кафедри соціальної та практичної
психології Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
кандидат психологічних наук

О. В. Мазур

Підпис засвідчую

Проректор з наукової і міжнародної роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Н.А. Сейко